

"De geschiedenis duurt een heel mensenleven", mag dan als uitspraak minder juist zijn dan 'een mensenleven is een hele geschiedenis', toch is mijn kijk op de geschiedenis van het m.w., zeer sterk verbonden met de geschiedenis van de Autonome Centra voor Maatschappelijk Werk (ACMw).

Als sociologie-student in 1968 heb ik mijn eindverhandeling niet gemaakt over de 'Limburgse mijnstaking' of 'Leuven Vlaams' of 'De studentenkontestatie', maar wel over de Autonome Centra voor Maatschappelijk Werk. Deze haalden dan wel niet de krantenkoppen, zoals de Limburgse mijnen of de Leuvense universiteit, maar voor de ontwikkeling van het maatschappelijk werk in Vlaanderen waren de ACMw niet minder aktueel en betekenisvol.

De betekenis van de ACMw bij hun ontstaan

De ACMw zijn inderdaad in de zestiger jaren niet zomaar ontstaan. Hun oprichting was geen toeval, de 'tijden' waren er als het ware rijp voor. Zij speelden in op 'nieuwe' tijdsnoden, nieuwe werkwijzen in de aanpak van deze noden, nieuwe organisatievormen van waaruit aan m.w. hulpverlening kon gedaan worden.

Het m.w. zat in Vlaanderen in die tijd langs alle kanten gekneld en ingebouwd in de justitiële sfeer, in de medische sfeer, in de materiële sfeer. De oprichting en uitbouw van de ACMw heeft de hulpverlening bevrijd uit omknellende caritatieve en andere sferen. Aan de hulpverlening werd een eigen professionele-methodische basis gegeven.

De ACMw hebben de hulpverleners bevrijd van hun omknelling door andere disciplines (wetenschappers). De eigen professionalisering van het maatschappelijk werk als beroep kon vorm krijgen. Hulpverlening en hulpverleners werden bevrijd uit het ingebouwde organisatorische kader waarin zij gevat zaten.

De autonome organisatie van de centra, los van bestaande sociale - en politieke organisaties, gaf een nieuw en uniek organisatorisch kader voor de hulpverlening en de hulpverleners.

Tenslotte hebben de ACMW de kliënten die ingeblikt zaten in de armenzorg (C.O.D. en caritatieve organisaties) daaruit bevrijd. Kliënten vonden een nieuwe deur, met lage drempel, in hun eigen omgeving om met hun (nieuwe) noden binnen te stappen. In een niet vervreemdend huis werden zij met respect voor hun eigenheid benaderd, beluisterd en geactiveerd om mee te zoeken en te werken aan de oplossing van hun problemen.

De ACMW waren vanaf hun ontstaan eksponent van een nieuwe manier van benaderen van noden. In de jaren 60 waren zgn. nieuwe noden ontstaan, benoemd met begrippen als 'immateriële noden' - 'psycho-sociale noden'. Daarvoor was een andere manier van benaderen nodig. Deze noden werden niet meer aangepakt en opgelost via de traditionele systemen van

- religieuze benadering (belijden - vergeven - bekeren) (cfr. priester)
- justitiële benadering (beoordelen - straffen) (cfr. rechter)
- opvoedkundige benadering (onderwijzen - voorhouden - voordoen) (cfr. opvoeder)
- medische benadering (diagnostiseren verzorgen) (cfr. geneesheer)

met maatschappelijk werk in de ACMW ontwikkelde de zgn. welzijnsbenadering. Daarom werden de noden benaderd vanuit en aansluitend bij het zingevings- en belevingssysteem van de cliënt (cliëntgericht begeleiden).

De autonome centra hebben het beroep van m.w. een geëigend kader gegeven voor de ontwikkeling van de identiteit van het m.w. De overwegende maatschappelijk werk bepaling van buitenuit, m.n. door andere disciplines en organisaties, werd vervangen door een bepaling van binnenuit, door de beroepsgroep zelf.

Op die manier werd een bijdrage geleverd tot de funktie verduidelijking van het m.w. t.a.v. de mens in nood. Evenzeer werd een bijdrage geleverd t.a.v. de funktievermaatschappelijking van het m.w. t.a.v. het beleid en de samenleving.

Hoge verwachtingen

Er waren dan ook hoge verwachtingen t.a.v. de ACMW.

Getuige daarvan de doelstellingenformuleringen zoals die in het jaarverslag 1965-66 op pg. 6 van het sociaal centrum van Kortrijk opgenomen werd :

- " 1. Ter beschikking staan van de hulpbehoevende om met deze cliënt een duurzame oplossing te zoeken voor zijn probleem.
2. Een bindteken zijn tussen de bestaande werken en sociale diensten, waarvan het de aktie versterkt.
3. Het maatschappelijk werk ingang doen vinden en bevorderen ook in de bedrijven, de C.O.C.'s enz.
4. De bijstandswerken groeperen en hun aktie coördineren, indien nodig nieuwe werken in het leven roepen.
5. Vrijwilligers vormen en laten medewerken aan de nazorg van het maatschappelijk werk, onder de leiding van de beroepskrachten.
6. Een goed bijgehouden dokumentatiedienst ter beschikking stellen.
7. Een zo ruim mogelijke sociale aktie voeren. "

Zo werd door de oprichting van de ACMW een betere beeldvorming t.o.v. het m.w. verwacht. Het m.w. zou meer en beter zichtbaar zijn voor de potentiële cliënt, mens in nood, en zijn bijdrage voor de samenleving duidelijker kunnen maken.

Verwacht werd dat de kwaliteit van de hulpverlening zou verhogen, o.m. doordat een gunstiger werkklimaat gegarandeerd werd voor de maatschappelijk werkers. Het voorwaarde scheppend systeem zou meer mogelijkheden bieden voor doeltreffende hulpverlening. Bovendien werd verwacht dat een zelfstandige dienst (instelling) m.w. zich vrij zou kunnen opstellen t.a.v. een aantal geïstitutionaliseerde wantoestanden in de samenleving.

Daarmee doelde men op de 'signaalfunctie' van het m.w. avant la lettre. De maatschappijstructuur als mede-oorzaak van bepaalde individuele problemen werd in die tijdsperiode onderkend.

Het maatschappelijk werk kon deze problemen niet via louter individuele aanpak oplossen. Men verhoopte van de ACMW dat deze de nodige vrijheidsmarges en bewegingsruimte zouden bezitten om de structurele achtergronden

van noodsituaties naar voren te halen en aan te klagen.

De ACMW genoten in hun ontstaansperiode een groot prestige in het wereldje van het maatschappelijk werk. Zo werd onder studenten en leraars van de sociale hogescholen het op stage kunnen gaan in een ACMW als "de" kans gezien om op een 'ideale' manier het beroep te leren. Daar leerde men het echte m.w. De ACMW waren danook zeer gevraagde stageplaatsen.

Het valt op te merken dat bij het ontstaan van de autonome centra de sociale scholen betrokken waren. Leraars hadden blijkbaar in die tijd voldoende praktijkervaring om nieuwe noden in het m.w. op te sporen en nieuwe werkwijzen te stimuleren. Zij lagen mede aan de basis van de oprichting van de ACMW.

Andere instellingen en de maatschappelijk werkers daarin spiegelde zich aan de wijze waarop aan maatschappelijk werk gedaan werd binnen de ACMW. De ACMW stonden model en leverden op die manier impulsen voor de ontwikkeling van het m.w. in andere instellingen.

Beleidsverantwoordelijken beschouwden de erkenning en subsidiëring van de ACMW in 1974 als eksponent van het nieuwe welzijnsbeleid in de welvaartstaat.

Hoe zijn de ACMW geëvolueerd

Hebben de ACMW in hun verdere evolutie die hoge verwachtingen die bij hun ontstaan aanwezig waren, kunnen waarmaken ?

De evolutie van de ACMW werd gekenmerkt door :

- de vernieuwing die zij doorgevoerd hebben
- de klippen die zij omzeild hebben
- de konstanten die zij bewaard hebben.

Men kan talrijke voorbeelden aanhalen van de vernieuwingen die binnen de werkwijze van de ACMW werden geïntroduceerd. Zo kan verwezen worden naar het niet blijven steken in de methodiek van de individuele benadering, door de introductie van de gezinsbenadering en de groepsbenadering. De ACMW hebben in het verleden (cfr. Kortrijk) en ook recent (cfr. reglementering verbruikerskrediet) werk gemaakt van de signaalfunctie.

Ook zijn de ACMW dikwijls voortrekkers en draaischijf geweest van plaatselijk en regionaal overleg binnen het welzijnswerk (cfr. Leuven).

De ACMW hebben steeds het imago gehad van diensten waar gepoogd werd de oppervlakkige benadering van de problemen van de cliënten te overstijgen. Er was ruimte voor de begeleiding van cliënten. In dit begeleidingswerk hebben zij het gevaar van het doorschieten in een of andere therapeutische benadering weten te vermijden. Midden de jaren zeventig was er een 'boom' van nieuwe therapieën. Vele maatschappelijk werkers hebben daarop willen inspelen en zijn in die periode in plaats van maatschappelijk werkers, therapeuten geworden. Deze klip hebben de ACMW weten te vermijden.

In hun aandacht voor de structurele maatschappelijke dimensie in de hulpverlening, hebben zij de signaalfunctie uitgebouwd. Bij de uitwerking ervan hebben zij elementen van het opbouwwerk en de sociale aktie weten te hanteren, zonder door te schieten in een radikale politiserende opstelling.

Net zoals een therapeutische benadering een vervreemding inhoudt t.a.v. eigenheid van het m.w. (1), zo houdt een radikaal politiserende benadering in het m.w. het gevaar in van een vervreemding t.a.v. de specifieke hulpverleningsbasis van het m.w. In die zin kan men dan ook stellen dat de ACMW in hun ontwikkeling, zowel vernieuwend en creatief zijn geweest, doch terzelfdertijd ook trouw gebleven zijn aan de essentie van het m.w. Zij hebben de eigen identiteit van het m.w. als konstante gehanteerd en uitgebouwd. In dit opzicht zijn zij dikwijls model geweest voor het geheel van het m.w. en de beroepsgroep.

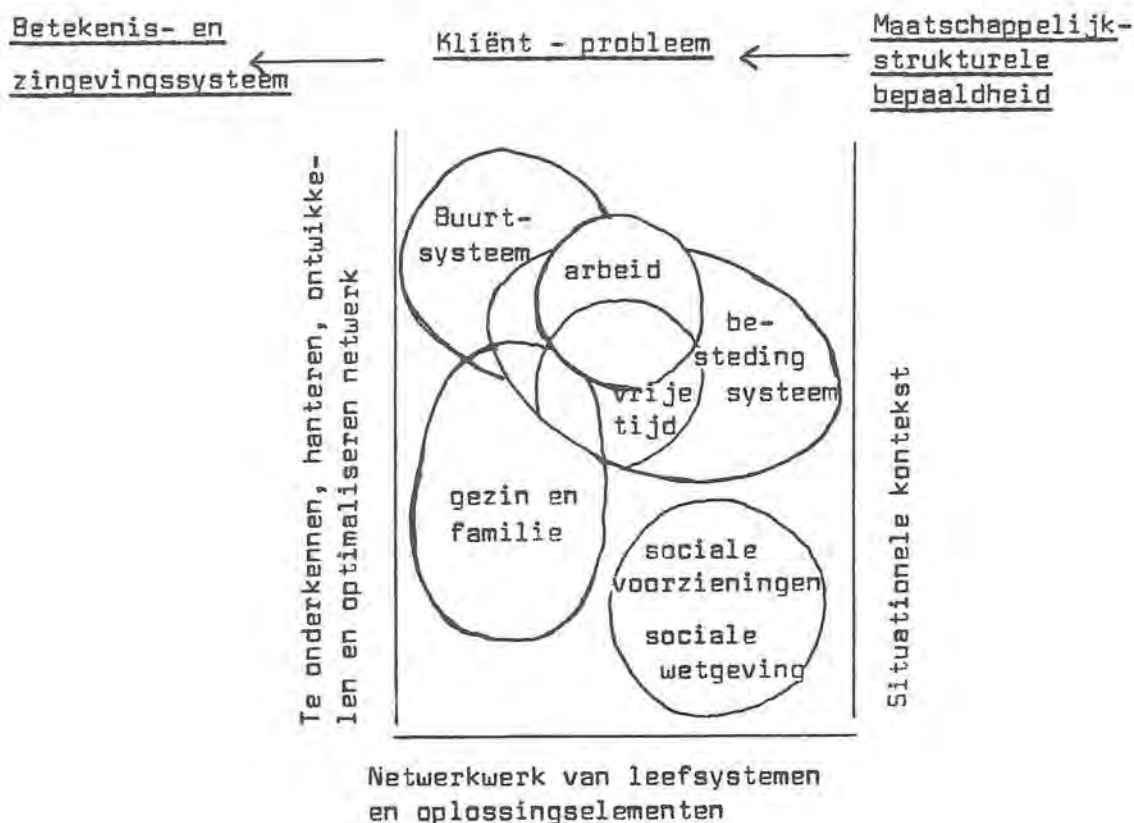
De identiteit van het m.w. als hulpverlenend beroep

De eigenheid van het m.w. is het resultaat van de kenmerken :

- van het voorwerp van dit beroep
- van de gehanteerde benaderingswijzen (methoden)
- van het organisatiekader van waaruit wordt gewerkt
- van de finaliteit waarmee (waartoe) men werkt

(1) daarmee wordt geen oordeel uitgesproken over de waarde en het belang van de psycho-therapie zelf

Hoewel de eigen benaderingswijze van het maatschappelijk werk, dit beroep op beslissende manier bepaalt, toch bestaan er geen 'methoden', die eksklusief zijn voor het m.w., net zomin als er problemen of cliënten zijn die alleen door het m.w. opgepakt worden.

De specifieke beroepsdeskundigheid van de m.w.'ers in het oplossen van problemen van cliënten bestaat in het onderkennen en hanteren van de oplossingsmiddelen die liggen in het netwerk van leefverbanden waarin de hulpvrager gevat zit, respectievelijk het ontwikkelen en het optimaliseren van dit netwerk.

Daarbij vertrekt de m.w.'er en blijft hij aansluiten bij de betekenis- en zingevingssystemen van de cliënt en houdt hij rekening met de maatschappelijke bepaaldheid van zowel het probleem van de cliënt, de oplossingsmiddelen binnen zijn situationele kontekst, en het betekenis- en zingevingssysteem van de cliënt en de hulpvrager.

Met m.w. is een probleemoplossende activiteit. Daarbij maakt de m.w.'er gebruik van de elementen (variabelen) die aanwezig zijn binnen de leefsituatie van de cliënt.

De verschillende leefverbanden waarin de cliënt vervat zit en de middelen die daarin beschikbaar zijn vormen de middelen die gehanteerd worden ter oplossing van de noodsituatie van de cliënt.

Voorbeelden van deze middelen zijn :

- de ondersteunende elementen in gezin - familie - buurt - groep
- het arbeids- en (vrije)tijdsbestedingssysteem
- het systeem van sociale voorzieningen en sociale wetgeving dat voor deze cliënt, in deze probleemsituatie relevant is.

De maatschappelijk werker dient de technische vaardigheid te bezitten om de elementen van de probleemdefiniëring en probleemoplossing, zoals die zich binnen dit (situationeel) netwerk aandienen, te onderkennen, te hanteren, te ontwikkelen en te optimaliseren. De ontwikkeling en optimalisering van deze netwerken, voor zover deze de individuele probleemoplossing overstijgen, sluiten direkt aan bij het vormings- en opbouwwerk.

M.w. vertrekt van het betekenis- en zingevingssysteem van de cliënt.

De cliënt met zijn betekenis- en zingevingssysteem vormt het uitgangspunt en het blijvend referentiepunt voor de definiëring van het probleem en de oplossingsmiddelen.

De maatschappelijk werker heeft hier een overbruggingsfunctie tussen deze 'subjectieve' probleemdefiniëring en -oplossing vanuit de cliënt en de in de situatie aanwezige objectieve oplossingsmiddelen. Tevens heeft de maatschappelijk werker een verbijzonderingsfunctie in die zin dat hij de beschikbare 'voorzieningen', 'middelen' bij de cliënt brengt in functie van zijn betekenis- en belevingssysteem.

De maatschappelijk werker zal daardoor ook invloed uitoefenen op dit leef- en betekenisstelsel van de cliënt. Nochtans is het directe voorwerp van het Mw niet in eerste instantie de verandering (herschikking)

van het betekenis- en zingevingssysteem van de cliënt. Dit laatste is direct en specifiek de opdracht van de psychotherapie. In de mate dat het Mw invloed heeft op het zin- en betekenisstelsel, heeft het Mw therapeutische effecten. Mw is echter geen psychotherapie.

De maatschappelijk werker dient bij de definiëring van het probleem en bij het hanteren van de verschillende 'situationele' beschikbare oplossingsmiddelen, rekening te houden met de (strukturele) maatschappelijke bepaaldheid van

- het probleem (de nood) zelf
- het zin- en betekenisstelsel van de cliënt
- de beschikbare oplossingsmiddelen
- het handelen van de m.w.'er zelf

De maatschappelijk werker zit echter niet in de vereiste machtspositie om deze strukturele dimensie zelf tot direkt voorwerp te maken van zijn beroepsoptreden. Hoewel Mw geen beleidsoptreden is, kan het Mw echter wel enig beleidsbeïnvloedende effecten hebben (cfr. signaalfunctie, politiserende functie).

Samengevat :

De beroepsspecificiteit van het Mw bestaat in het op systematische wijze hanteren, respectievelijk optimaliseren van de probleemoplossende mogelijkheden binnen het netwerk van leefverbanden en leefsituatie van de cliënt, aansluitend bij het zin- en betekenisstelsel van de cliënt en rekening houdend met de maatschappelijke bepaaldheid ervan.

De toekomst van de ACMw

De maatschappelijke kontekst die staat voor de toekomst van de ACMw is sterk verschillend van de maatschappelijke kontekst bij het ontstaan van de ACMw. De expansieve periode van de 60tiger jaren is voorbij. Toen was er een open ruimte met plaats voor vele nieuwe initiatieven. Nu heerst er een relatieve overbevolking binnen het werkterrein voor de welzijnszorg. In plaats van expansie wordt snoeien en rationaliseren het beleidsimperatief. De vraag wordt dan : welke is de toekomstige plaats van de ACMw in het welzijnsland, naast de DCMw's, de nieuwe

uitbouw van de gehandicaptenzorg (cfr. Epos) van Kind en Gezin, van de bejaardenzorg en de bijzondere jeugdzorg.

In Nederland staat het algemeen m.w. op de helling. Kan het in Vlaanderen zijn plaats behouden? Het antwoord op die vraag is een 'belangen' aangelegenheid. Wie heeft er nu belang bij dat de ACMW blijven bestaan, welke belangen (groepen) kunnen de ACMW mobiliseren?

Hoe kunnen de ACMW hun bestaan legitimeren?

Binnen de federatie van de ACMW zullen deze vragen grondig moeten geanalyseerd worden wil men een aangepaste strategie ontwikkelen om het voortbestaan en de uitbouw van de ACMW te realiseren.

Zeer zeker kan men aantonen dat cliënten, de eigen instellingen en de beroepsgroep er belang bij hebben. Gegeven de machtsstructuren en verhoudingen in Vlaanderen is dit echter een vrij smalle basis voor belangenbehartiging.

Uiteindelijk betekent dit dat het hoofdzakelijk de eigen dynamiek en werkkraft van de ACMW zelf is die bepalend zal zijn voor de toekomstige positie ervan in het welzijnswerk.

De interne ontwikkeling van de ACMW komt in een nieuwe fase. De pioniersfase is voorbij. De pioniers van de eerste fase zijn aan het afscheid nemen of hebben reeds afscheid genomen. Deze pioniers (1) hadden stevige wortels in een eigen beroepsdeskundigheid, in hun relatie met de sociale school, in hun levensbeschouwelijke basis.

Deze wortels boden garantie voor hun engagement t.a.v. cliënten en de instelling. Diegenen die deze rol van de pioniers moeten overnemen staan voor een grote opgave.

De getuigenissen die we vandaag gehoord hebben bewijzen dat binnen de ACMW een jonge generatie van beroepskrachten aanwezig is die garanties biedt voor de toekomst.

(1) Hierbij denk ik aan Zr Van de putte (Brugge), Nora De Jonghe en M. Vandewalle (Kortrijk), R. Van Maele (Leuven), G. Beckers (Gent)

De ontwikkeling van de ACMW wordt ook gekenmerkt door een grotere differentiatie tussen de centra. Dit is eigen aan elke ontwikkeling. De eenheid tussen de centra, die sterk aanwezig was in de pioniersfase, verdwijnt. Vraag wordt hoever kan men deze differentiatie tussen de centra laten evolueren in functie van de lokale inbedding en eigenheid van de centra en hoever en met welke middelen moet men de eenheid tussen de centra proberen te bewaken ?

Het bewaken van die eenheid mag zeker niet uit het oog verloren worden, gezien er weinige eksterne machtsgroepen zijn die de belangen van de ACMW behartigen.

De toekomst van de ACMW zal dus opnieuw afhangen van de eigen creativiteit en dynamiek enerzijds en van het trouw blijven aan de eigen wortels anderzijds.

Toekomst betekent niet enkel veranderen en vernieuwen, maar ook verbeteren en verdiepen. Deze verdieping van de eigenheid, van de eigen wortels, is noodzakelijk want het welzijnswerk is een grensstad zonder wallen.

Wie in het welzijnswerk geen stevige wortels heeft, dreigt van de wallen in de gracht te vallen.

P. Messiaen